

УДК 343.97

С. В. Венідзіктаў, А. М. Крол

Магілёўскі інстытут МУС (Беларусь)

ПСІХАЛАГІЧНЫЯ АСПЕКТЫ “ПЕНСІЙНАЙ” ЗЛАЧЫННАСЦІ Ў РЭСПУБЛІЦЫ БЕЛАРУСЬ

У артыкуле закранаецца праблема суадносін сталага ўзросту і злачыннасці ў Рэспубліцы Беларусь. Аналізуюцца найбольш распаўсюджаныя віды “пенсійнай” злачыннасці з улікам яе дынамікі. Разглядаюцца псіхалагічныя перадумовы здзяйснення асобамі пенсійнага ўзросту злачынстваў і правапарушэнняў. Прапануюцца накірункі процідзеяння “пенсійным” злачынствам на ўзроўні Міністэрства ўнутраных спраў і дзяржавы ў цэлым.

Psychological aspects of “retirement” crime in the Republic of Belarus

The article addresses the issue of the relations of older and crime in the Republic of Belarus. Analyzed the most common types in “retirement” crime, taking into account its dynamics. We consider the psychological conditions of retirement age persons committing crimes and offenses, and the directions of counteraction to “retirement” crimes at the level of the Ministry of the Interior and the state as a whole.

Вывучэнне псіхалогіі асобы злачынцы, звязанае з неабходнасцю навуковай распрацоўкі псіхалагічных аспектаў прычын і ўмоў здзяйснення злачынстваў, а таксама з патрэбай ва ўдасканаленні работы органаў і службовых асоб, якія ажыццяўляюць барацьбу са злачыннасцю і яе прафілактыку, сведчыць аб неабходнасці не толькі псіхалагічнага, але і ўзроставага катэгарыравання. У Рэспубліцы Беларусь сёння актуальным напрамкам з’яўляецца вывучэнне асобных псіхалага-ўзроставых катэгорый злачынцаў, у прыватнасці – асоб перадпенсійнага і пенсійнага ўзросту.

Праблема суадносін сталага ўзросту і злачыннасці з’яўляецца актуальнай, але недастаткова распрацаванай як у беларускім навуковым дыскурсе, так і ў практыцы. Аналіз работ, прысвечаных асаблівасцям пенсійнай злачыннасці, паказвае, што большасць даследаванняў у гэтым накірунку адносяцца да сферы крымінальнага права, але не псіхалогіі. У прыватнасці, у работах Л.В. Буравых, Л.А. Якімава, В.Г. Паўлава, В.Д. Літкоўскай, Ю.Д. Крываручкі і іншых аўтараў разглядаюцца пытанні аб узросце, калі пачынаюць дзейнічаць змякчальныя абставіны па крымінальных справах за ўчыненне грамадска небяспечнага дзеяння. Аднак у напрамку вывучэння псіхалагічных падстаў “пенсійнай злачыннасці” практычна адсутнічаюць манаграфіі, дысертацыі, навукова-практычныя рэкамендацыі, статыстычныя даследаванні.

Паводле даных Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь, у 2015 г. было зарэгістравана 1293 злачынствы, учыненыя грамадзянамі ад 60 гадоў і старэй, з іх: 322 крадзяжы, 30 забойстваў, 46 наўмысных цяжкіх цялесных пашкоджанняў, 39 супрацьпраўных дзеянняў, якія падпадаюць пад

артыкул “Хуліганства”. Для параўнання, у 2014 г. сталыя людзі станавіліся фігурантамі крымінальных спраў 1011 разоў, у 2013 г. – 907 разоў. Пры гэтым мужчыны ад 60 гадоў і старэйшыя нашмат часцей здзяйсняюць злачынствы ў параўнанні з асобамі жаночага полу: 1035 зарэгістраваных выпадкаў супраць 258 выпадкаў.

Сёння ў СМІ нярэдка публікуюцца палохаючыя артыкулы аб злачынствах, учыненых “старыкамі-разбойнікамі”, г. зн. асобамі групы, для якой не ўласціва здзяйсненне забойстваў, згвалтаванняў, рабаванняў і іншых відаў злачынстваў. Аналіз фактаў падобных здарэнняў дазваляе вылучыць найбольш распаўсюджаныя віды “пенсійнай” злачыннасці:

1. Педафілія (у такіх крымінальных справах фігуруюць асобы, якія раней здзяйснялі злачынствы, як правіла, рэцыдывісты, ва ўзросце ад 62 да 66 гадоў). Напрыклад, 26 чэрвеня 2014 г. пенсіянер, які знаходзіўся ў стане алкагольнага ап’янення, абразіў 6-гадовую дзяўчынку, што прыйшла пагуляць да яго ўнучкі.

2. Згвалтаванне (у 2015 г. – 10 фактаў здзяйснення злачынстваў асобамі, якія раней не прыцягваліся да крымінальнай адказнасці, а таксама рэцыдывістамі ва ўзросце ад 62 да 66 гадоў).

3. Крадзеж. Напрыклад, у Гродна 3 снежня 2015 г. у суд была перададзена справа аб крадзяжы з удзелам 87-гадовай жанчыны. Пенсіянер у Салігорску абакраў 30 кватэр за год і завалодаў маёмасцю на агульную суму больш за 70 млн. рублёў.

4. Забойства. У Магілёўскім раёне 82-гадовая жанчына забіла свайго мужа і расчлانیла труп, спрабуючы схаваць сляды злачынства. У 2015 г. у час сваркі 82-гадовы мужчына (інвалід другой групы, глуханямы) ударыў па галаве металічнай трубай свайго сына, апошні памёр на месцы.

5. Хуліганства. 14 лютага 2016 г. маскоўскімі паліцэйскімі быў затрыманы пажылы мужчына, які абліў фарбай маўзалеі Леніна. Хуліганам аказаўся 78-гадовы беларус, які разбіў бутэльку з зялёнай фарбай аб маўзалеі. Каменціраваць свой учынак мужчына адмовіўся і запатрабаваў выклікаць прадстаўнікоў адміністрацыі Прэзідэнта і журналістаў. Паводле папярэдняй версіі, прычынай інцыдэнта стала тое, што пенсіянера не задавальняе кошт жыллёва-камунальных паслуг.

6. Грубае парушэнне правілаў дарожнага руху. Напрыклад, у пачатку 2016 г. у Полацку вадзіцель-пенсіянер, які неаднаразова прыцягваўся да адказнасці за кіраванне транспартным сродкам без правоў, у стане алкагольнага ап’янення ўцякаў ад супрацоўнікаў ДАІ за рулём легкавога аўтамабіля, пашкодзіўшы падчас пагоні чатыры машыны.

7. Разбой. Так, абрэз з самаробным глушыцелем канфіскавалі ў пенсіянера ў Камянецкім раёне 4 сакавіка 2016 г.; падчас далейшага расследавання высветлілася, што пенсіянер мае дачыненне да здзяйснення трох разбойных нападаў на жанчын.

Сярод асоб пенсійнага ўзросту, прыцягнутых да адказнасці за крадзяжы, забойствы, разбой, хуліганства і грубае парушэнне правілаў дарожнага руху, сустракаюцца і рэцыдывісты, і тыя, хто да гэтага не прыцягваўся да адказнасці.

Дэталёвы аналіз падобных злачынстваў паказвае, што 30 % з іх здзяйсняюцца ў стане алкагольнага ап'янення (напрыклад, у 2015 г. пенсіянер падчас распіцця спіртных напояў ударыў свайго сабутэльніка сякерай па галаве; пацярпелага з чэрапна-мазгавой траўмай завезлі ў бальніцу, дзе праз некалькі гадзін ён памёр). 37 % злачынцаў, што ўчынілі крадзяжы, у якасці асноўнай прычыны сваіх паводзінаў называлі цяжкае матэрыяльнае становішча і адсутнасць дапамогі з боку грамадства.

Органы ўнутраных спраў у цяперашні час актыўна дзейнічаюць у накірунку прафілактыкі правапарушэнняў і злачынстваў ва ўзроставых катэгорыях моладзі і непаўнагадовых. Разглядаемая ў артыкуле катэгорыя асоб пенсійнага ўзросту аказваецца фактычна дэактуалізаванай у сістэме прававой практыкі і галіновай псіхалогіі. Таму важнай і перспектыўнай задачай органаў і падраздзяленняў МУС з'яўляецца распрацоўка мер па супрацьдзеянні і прафілактыцы “пенсійных” злачынстваў. Магчымымі напрамкамі ў гэтай сувязі, на наш погляд, з'яўляюцца:

а) правядзенне для асоб пенсійнага ўзросту псіхалагічных трэнінгаў і лекцый прававой накіраванасці, на якіх будуць дэманстравацца праблемныя відэафільмы і тлумачыцца прававыя наступствы злачынстваў і правапарушэнняў;

б) арганізацыя работы па накіраванні ў органы ўнутраных спраў арганізацыямі, якія ажыццяўляюць працу з асобамі пенсійнага ўзросту, інфармацыі аб асобах, схільных да антыграмадскіх паводзін (з дадаткам у выглядзе агульнай характарыстыкі пенсіянера);

в) узаемадзеянне з блізкімі людзьмі і членамі сям'і асоб пенсійнага ўзросту, што раней здзяйснялі злачынствы, з мэтай аказання неабходнай прававой і псіхалагічнай падтрымкі;

г) інфармацыйная праца (напрыклад, размяшчэнне ў адкрытых ведамасных сеткавых рэсурсах фотаздымкаў асоб пенсійнага ўзросту, што здзейснілі злачынствы, з указаннем нормы Крымінальнага кодэксу Рэспублікі Беларусь, якую яны парушылі, а таксама аналізам злачынстваў аналагічнай накіраванасці);

в) правядзенне дадатковай аналітычнай працы ў накірунку ўзроставага катэгарыравання злачынцаў.

Даследаванні паказваюць, што псіхалагічныя асаблівасці чалавека ва ўзросце пасля 60 год для мужчын і 55 год для жанчын, як правіла, звязаныя з псіхатраўміруючай сітуацыяй змены іх жыццёвай абстаноўкі і перажываннем пэўнага крызісу, які можа адбіцца на фізічным і псіхічным стане. Аднак сам па сабе дадзены фактар не можа служыць змякчальнай акалічнасцю пры прыняцці рашэння аб мерах крымінальнай адказнасці: узрост не з'яўляецца

вызначальным фактарам злачыннасці, у той час як ідэнтычныя сацыяльныя ўмовы неаднолькава ўплываюць на паводзіны асоб розных узроставак катэгорый.

Аб актуальнасці закранутай у артыкуле праблематыкі сведчыць агульная накіраванасць і дынаміка дэмаграфічных працэсаў. Аналіз сітуацыі апошніх гадоў дае магчымасць выявіць тэндэнцыю старэння насельніцтва як у дзяржавах Заходняй Еўропы, так і ў Рэспубліцы Беларусь (гэта звязана з развіццём медыцыны і з істотным зніжэннем нараджальнасці). Такім чынам, некаторае “старэнне” злачыннасці можна разглядаць як з’яву аб’ектыўную і заканамерную.

Мы лічым, што дадатковыя меры па папярэджанні злачыннасці ў разгледжанай узроставай катэгорыі неабходны на ўзроўні не толькі Міністэрства ўнутраных спраў, але і дзяржавы ў цэлым. У прыватнасці:

а) ажыццяўленне распрацоўкі комплексных праграм па працы з асобамі пенсійнага і перадпенсійнага ўзросту, якія знаходзяцца ў сацыяльна небяспечным становішчы;

б) вылучэнне ў асобную катэгорыю асоб перадпенсійнага і пенсійнага ўзросту для навуковага аналізу іх сацыяльна-псіхалагічных характарыстык;

в) дэталёвае вывучэнне сацыяльна-эканамічных перадумоў “пенсійнай” злачыннасці.